

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕТНОДИЗАЙНУ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Семенова Олена Віталіївна,

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань**

Постановка проблеми. Освіта у вищому навчальному закладі покликана забезпечити підготовку майбутнього вчителя, зорієнтованого на особистісний та професійний розвиток, який би творчо працював у різних галузях конструктивної діяльності. У зв'язку з реформуванням загальної середньої освіти, а також згідно із Законом України «Про загальну середню освіту» і законів України про вищу освіту, дедалі більшого значення набуває компетентнісний підхід у підготовці фахівців-педагогів. Поняття «компетентність» належить до системи професійних якостей особистості вчителя та його технологічної майстерності, що зумовлені творчим аспектом діяльності. Відтак, мова йде про творчу компетентність, що в аспекті ціннісного виміру етнодизайну в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва донині недостатньо досліджена в педагогічній теорії і практиці.

Аналіз останніх досліджень. Поняття компетентності в психолого-педагогічній літературі визначено неоднозначно. Про це свідчать його різні інтерпретації в працях В. Байденка, Н. Бібік, Є. Зеєра, І. Зимньої, А. Маркової, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та інших учених.

Упровадженню компетентнісного підходу в професійну підготовку фахівців різного профілю значну увагу приділяють А. Алексюк, В. Бондар, Р. Гуревич, С. Козак, М. Лазарєв, О. Мармоза, В. Олійник, О. Романовський, Т. Сорочан та інші науковці.

На виключній ролі творчої компетентності в професійній діяльності фахівців галузі мистецтва наголошували А. Матюшкін, В. Овчинніков, Н. Посталюк, Н. Уйсімбаєва, Я. Пономарьов та інші автори. Однак, обґрунтуванню цього наукового терміну присвячена обмежена кількість досліджень. Це праці Н. Комашко, О. Онопрієнка, М. Пічура, Л. Полудень. Натомість значущість оволодіння цією професійною якістю майбутнім учителем образотворчого мистецтва очевидна. Це ще більше актуалізується в зв'язку з опанування ним основами дизайну, що ґрунтується на певних аксіологічних засадах національних традицій предметного формотворення.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття «творча компетентність», визначити аксіологічні засади та роль етнодизайну в її формуванні в майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

У «Словнику української мови» зазначено, що компетентний – це такий працівник, який має достатні знання в певній галузі, який добре обізнаний, тямущий.

У загальнопрофесійному контексті розрізняють категорію творчої компетентності як сукупності знань і способів діяльності, необхідних для створення, удосконалення й оптимізації матеріальних і духовних цінностей для задоволення суспільних потреб.

Із позиції педагогічного професіоналізму, російська дослідниця Н. Пахтусова визначає творчу компетентність як «комплексну характеристику педагога, що відображає його готовність виконувати ефективну педагогічну діяльність на творчому рівні й здатність до особистісного й професійного саморозвитку» [4, с. 165].

Стосовно фахівців мистецького профілю категорію «творча компетентність» вітчизняний науковець у галузі художньої педагогіки М. Пічкур характеризує як універсальну характеристику особи митця, який дотримується законів, грамотно використовує засоби й прийоми гармонізації твору та постійно вдосконалює свою майстерність» [5, с. 86].

Ми підтримуємо думку педагога-дизайнера Н. Комашко, яка науково інтерпретує дефініцію творчої компетентності художника-дизайнера як «самостійність і здатність до творчості, готовність до варіативної професійної діяльності, активність у пошуку оригінальних варіантів розв'язання професійних завдань [2, с. 52].

Отже, беручи до уваги наведені трактування, творчу компетентність учителя образотворчого мистецтва є підстави тлумачити як здатність творчо (нестандартно) ставити й розв'язати педагогічні завдання, що підпорядковані поставленій стратегічній меті, тобто спроектувати творчу діяльність. Це суто педагогічний аспект.

Якщо говорити про художню творчість учителя образотворчого мистецтва, то він працює за алгоритмом, що являє собою сукупність стадій роботи художника щодо втілення певного ідейно-образного задуму в закінчений твір мистецтва.

Творчість і творчі процеси в мистецтві – це складні явища, що різняться своїми особливостями. Джерелами вивчення психології художньої творчості можна визнати: дані про середовище, у якому виникла органічно нова художня цінність; дані про індивідуальність творця; внутрішню й зовнішню історію композиції окремого твору або сукупності творів художника від перших зароджень образів і настроїв до остаточного зведення їх у «перл творіння»; сам твір, його завершеність, що потребує подальшого вивчення; дані про подальше життя твору в найближчому глядацькому середовищі.

Відомий психолог П. Якобсон розкриває основні етапи художньої творчості: виникнення задуму, його розробка; активізація досвіду життєвих вражень; пошуки форм і втілення задуманого твору; реалізація задуму; завершення твору [8, с. 12]. Цей глибоко індивідуальний процес ґрунтується на певних аксіологічних засадах, що зумовлює ціннісно-естетичний світогляд митця. Тому аксіологічний підхід передбачає погляд на професійну підготовку вчителя образотворчого мистецтва з позиції цінності, що

відповідає потребам часу. Аксиологія мистецької освіти спрямована на ціннісне становлення майбутнього фахівця щодо глибокого осмислення й оцінки світу з позиції загальнолюдських і художньо-культурних цінностей, що стає для нього «аксіологічною віссю». Особливе значення в цьому процесі набувають непересічні цінності етнодизайну.

За визначенням І. Черкесової, етнодизайном називається напрям у мистецтві, що використовує національні форми матеріальної культури з метою захисту природного середовища протягом усього циклу існування виробів (речей, предметів користування) [6, с.146].

Л. Корницька акцентує на тому, що в етнодизайні обов'язково використовуються традиційні для культури певного народу елементи [3,с.186].

Із найбільшою повнотою розкриття сутності етнодизайну О. Чирва трактує це поняття як художньо-проектну діяльність, що ґрунтується на усвідомленні цілей, засобів дизайну в контексті специфічної продукції з характерними регіональними рисами, що передбачає виявлення й урахування регіональних особливостей середовища, його просторово-часової організації, типу розселення, структурного взаємозв'язку житла, місць праці та масової комунікації, особливостей предметного наповнення та образних характеристик, що поєднують цінності всіх рівнів регіональних смислів [7, с.175]. У цьому визначенні простежується аксіологічний зміст етнодизайну, що, на нашу думку, у соціокультурному аспекті виконує комунікативну, пізнавальну й творчу функції.

Комунікативна функція забезпечує діалог з особистістю, що спонукає її до плідного спілкування зі світом прекрасного. Твори народних майстрів захоплюють людину, створюють психологічний комфорт, спонукають її до естетичної взаємодії, впливають на почуття й тим самим утворюють неформальний, а особистісно виражений зв'язок з етнохудожніми цінностями.

Пізнавальна функція пов'язана із засвоєнням того духовно цінного, що було набуто попередніми поколіннями. Адже як естетична категорія, народна художня творчість має широкий діапазон дії – від зовнішнього фіксування краси речей до усвідомлення закономірностей освоєння дійсності за законами краси. Пізнання прекрасного за допомогою народного декоративно-прикладного мистецтва збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси й потреби в галузі культури, естетики одягу й побуту.

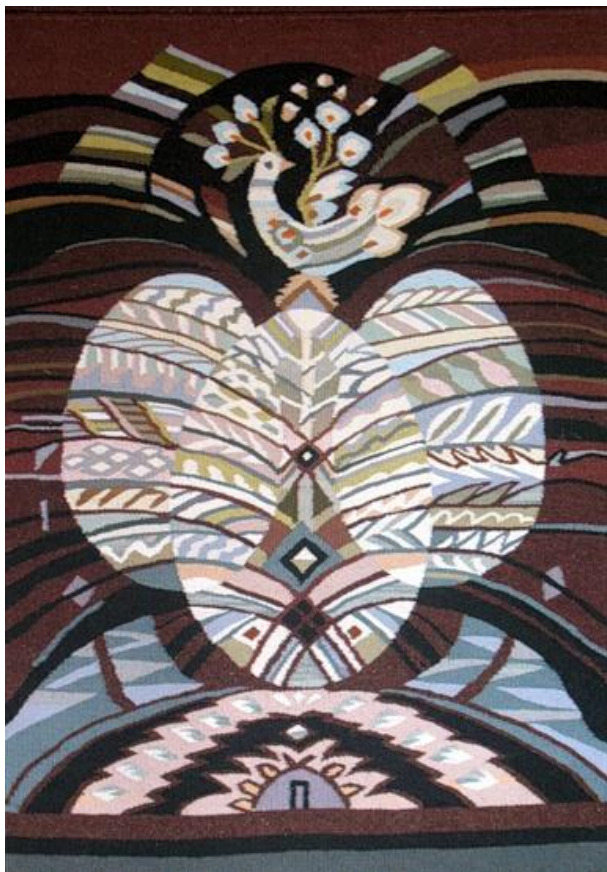
Креативна функція етнодизайну важлива для педагогічної практики. Безпосереднє спілкування із творами народного мистецтва активізує людські емоції, викликає творчу уяву, стимулює фантазію, збуджує почуття, збагачує образне мислення. Естетична сила мистецтва виявляється не лише в здатності впливати на естетичні смаки, ціннісні орієнтації, але й у спроможності формувати творчий дух особистості. Саме через творчу працю максимально розкривається й опредмечується духовний світ людини, формуються такі риси характеру як почуття власної гідності, цілеспрямованість, прагнення до морально-естетичних ідеалів, які впродовж століть виробив український народ.

Окреслені функції етнодизайну допомагають розвивати в особистості естетичне ставлення до дійсності й любов до рідного краю. У продуктах цього виду художньої діяльності криється цінний етнічний матеріал, що дуже важливий для формування творчої компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Як показує практика роботи зі студентами щодо вивчення етномотивів, етностилів, етнотрадицій на заняттях із декоративно-прикладного мистецтва й художніх промислів дає змогу на творчому рівні визначити етнохудожньої цінності творів народного мистецтва на основі пошуку зв'язку між формою предмета і його призначенням, кольором, матеріалом, декором тощо.

Звертаючись до аксіологічних засад етнодизайну, слід зазначити, що

вжиткові речі мають естетичні й прикладні цінності. Естетичні цінності надають людям змогу насолоджуватися красою, а прикладні – практично застосовувати їх у побуті, у професійній і культурно-просвітницькій видах діяльності.

Проаналізувати творчість сучасної майстрині з Полтавщини Наталії Дмитренко [1] в галузі художнього килимарства (див. ілюстрації нижче), можна з упевненістю сказати, що її гобелени є справжнім етнічним джерелом насолоди. У своїх композиціях авторка сміливо використовує народні зображувальні мотиви, традиційну для цього регіону орнаментику й кольорові відношення. Їхній зміст наповнений суто національним баченням квітучої й співочої краси України, її духовної величі.

Писанковий світ. 2005 р.

Світанок. 2008 р.

Квітуча земля. 2010 р.

Веселка. 2007 р.

Загалом варто зазначити, що сучасний український тематичний гобелен зберігає усталену техніку звичайного гладенького килима, а за своїм змістом і характером художнього виконання органічно пов'язаний із традиціями народної творчості. Він виступає не тільки декоративною окрасою, художнім акцентом у загальному оформленні інтер'єру, а й самостійним витвором, який образно відтворює світ.

Отже, художнє ткацтво, як і інші види декоративно-прикладного мистецтва, несе в собі невичерпну етнічну цінність для розвитку етнодизайну, використання якого в розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва має неабияке значення. Однак, у цьому процесі дуже важливо скористатися відповідним методичним арсеналом, до якого ми зараховуємо методи історичної ретроспективи, копіювання, стилізації, комбінування й авторського komponування.

Метод історичної ретроспективи полягає в аналітичному зверненні до минулого (надбання й знання минулих поколінь). Народне декоративно-прикладне мистецтво має глибинні зв'язки з історичним минулим, ніколи не розриває ланцюжка локальних і загальних законів, які передаються з покоління в покоління. Вивчаючи історичне минуле свого народу, майбутні вчителі знайомляться не тільки з витокami художніх та виконавських традицій декоративного мистецтва, а й проектують свою власну творчу діяльність.

Метод копіювання – процес отримання копій, відтворення даних зі зберіганням вихідної інформації. Копіюючи готові зразки, доцільно вносити свої зміни, доповнення, підбираючи інший колорит що допомагає не лише напрацювати свою власну техніку, а й аналізувати роботи видатних майстрів.

Метод стилізації – узагальнення й спрощення зображуваних мотивів за малюнком і кольором. Стилiзація застосовується як формотворчий засіб у дизайні для підсилення декоративності проектованої речі. Використовуючи цей метод, студенти розвивають творчу уяву і фантазію, учаться розмежовувати головні й другорядні елементи композиції.

Метод комбiнування й авторського компоування полягає в поєднанні або розташуванні елементів твору в певному порядку. Цей метод розвиває в майбутнього педагога готовність до варіативної діяльності, креативність мислення для досягнення оригінальності дизайн-композицій.

Висновок. Творча компетентність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва – надзвичайно важлива в становленні його професіоналізму якiсть, формування якої доцільно здійснювати на аксіологічних засадах етнодизайну, що виконує комунікативну, пізнавальну й креативну функції для досягнення естетичних і прикладних цінностей проектованих речей. У процесі навчання студентів етнодизайну потрібно використовувати методи історичної ретроспективи, копіювання, стилізації, комбiнування й авторського компоування.

Література

1. Дмитренко (Пілюгіна) Наталія Євгеніївна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gobelen-ukr.narod.ru>.
2. Комашко Н. В. Суть і структура творчої компетентності майбутнього художника-дизайнера / Н. В. Комашко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: РВЦ «Софія», 2009. – Вип.28. – С. 50–54.
3. Корницька Л. А. Виховний потенціал етнодизайну у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю / Л. А. Корницька // Педагогічний дискурс: Збірник наукових праць. – Хмельницький: Вид-во Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, 2012. – Вип. 12. – С. 185–189.
4. Пахтусова Н. А. Професійно-творческа́я компетентность как системное качество подготовки будущего педагога / Н. А. Пахтусова // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – Челябинск: Изд-во ЧГПУ, 2010. – № 10. – С. 160–166.
5. Пічкур М. О. Оволодіння засобами композиції – об'єктивна передумова формування художньо-творчої компетентності майбутнього дизайнера / М. О. Пічкур // Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (1 листопада 2012 р.). – Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 86–89.
6. Черкесова І. М. Етнодизайн на Миколаївщині (освітні аспекти) / І. М. Черкесова // Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (28–30 жовтня 2010 р.). – Полтава: Полтавський літератор 2012. – Ч. I. – С.143-148.
7. Чирва О. Етноскладова дизайн – освіти / О. Чирва // Становлення і

розвиток етнодизайну: український та європейський досвід: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (28–30 жовтня 2010 р.). – Полтава: Полтавський літератор 2012. – Ч. I. – С.174-179.

8. Якобсон П. М. Психология художественного творчества / П. М. Якобсон. – М. : Знание, 1971. – 46 с.

Резюме. З'ясовано сутність поняття етнодизайну, розкрито його комунікативну, пізнавальну й креативну аксіологічні функції для досягнення естетичних і прикладних цінностей проєктованих речей, а також визначено методичний арсенал в етнічному дизайн-проєктуванні та його роль у розвитку творчої компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Ключові слова: етнодизайн, творча компетентність, майбутній учитель образотворчого мистецтва, аксіологічні засади.

Резюме. Охарактеризована сущность понятия этнодизайна, раскрыты его коммуникативная, познавательная и креативная аксиологические функции для достижения эстетических и прикладных ценностей проектируемых вещей, а также определен методический арсенал в этническом дизайн-проектировании и его роль в развитии творческой компетентности будущего учителя изобразительного искусства.

Ключевые слова: этнодизайн, творческая компетентность, будущий учитель изобразительного искусства, аксиологические принципы.

Summary. The essence of the concept of etnodyzayn is considered its communicative, cognitive and creative value functions for achieving of aesthetic and applied values of projected items are presented. The methodical arsenal in ethnic design project and its role in the development of creative competence of future teachers of art are defined.

Keywords: etnodyzayn, creative competence of future teachers of art, value.